

Inhoud

Brief aan de lezer	9
Kaart van Parijs ten tijde van de Revolutie	12
DEEL EEN	
I Het leven een slagveld <i>1763 - 1774</i>	19
II Dwaallicht <i>1774-1780</i>	46
III Bij maître Vinot <i>1780</i>	69
DEEL TWEE	
I De theorie van ambitie <i>1784-1787</i>	81
II Donderdagmiddag aan de rue Condé <i>1787</i>	99
III Maximilien: leven en zeden <i>1787</i>	120
IV Een bruiloft, een rel, een prins van den bloede <i>1787 - 1788</i>	134
V Een nieuwe professie <i>1788</i>	154
VI De nadagen van Titonville <i>1789</i>	186
VII Doodsklok <i>1789</i>	240
Wie is wie	267
Wie staat waar	271

Devon, april 2013

Beste lezer,

Het was 1974 toen ik mijn eerste roman begon. Ik was tweeëntwintig en besloot over de Franse Revolutie te schrijven, omdat ik het veruit de verbluffendste, interessantste gebeurtenis vond in de hele wereldgeschiedenis. Het is nu veertig jaar later, en het blijft zoeken naar gebeurtenissen die me meer verbazen. Wanneer je vandaag de dag Versailles bezoekt, is de verkillende grandeur ervan intact. De muren ademen nog altijd het hautaine van het ancien régime. En al weet je dat het Frankrijk van 1789 aan de grond zat, dat de weg bereid was voor revolutie, toch denk je: hoe hebben ze het ooit gedurfd? Doodgewone mannen, doodgewone vrouwen, tegen die macht, die volslagen zekerheid, die eeuwenoude stellige overtuiging van status? Het blijft schokkend.

Natuurlijk werd de Revolutie gemaakt door talloze anoniem gebleven mannen en vrouwen, maar de aanvoerders van wie de namen zijn opgetekend, waren merendeels jong en onervaren. Antoine Saint-Just was zesentwintig en heeft nooit een andere baan gehad dan die van revolutionair. Danton, Desmoulin en Robespierre waren halverwege de dertig toen ze werden verteerd door de krachten die ze hadden ontketend. In 1789 waren ze jong genoeg om nog ambities en idealen te koesteren, en tegelijk oud genoeg om mislukking en frustratie te hebben geproefd. De mensen wier verhaal ik volg, zaten niet alleen verstrikt in een politieke opstand, maar ook in een persoonlijke: tegen hun familie, hun achtergrond, de regels die hen beknotten en hun eigen natuur. Ik heb ervoor ge-

kozen om over drie jongelui van de intellectuele middenklasse te schrijven. Misschien zou ik die keus nu niet maken, of liever gezegd, die keus lijkt nu moeilijker te rechtvaardigen. Het verhaal dat we onszelf vertellen over die periode is veranderd. Tegenwoordig hebben we meer oog voor de arbeiders die de Revolutie gestalte hebben gegeven, en voor de vrouwen. Maar als romanschrijver kun je niet echt over massabewegingen schrijven. Uit de massa moet je één gezicht kiezen, de eigenaar ervan identificeren en die mens volgen tot achter de voordeur.

En de geschiedenis is in meer opzichten veranderd. De feiten die ik met zoveel moeite heb opgedolven en met nog meer moeite heb gecontroleerd, laten zich tegenwoordig met een paar muisklikken ontdekken en verifiëren. Je kunt een hele bibliotheek optrommelen vanachter je bureau. Daardoor maak ik me zorgen dat ik fouten heb gemaakt of dat ik niet eens de juiste bronnen heb gevonden omdat de toegang ertoe beperkt was. Kleine fouten kunnen worden rechtgezet, de grote lijnen van het verhaal moet ik handhaven. Een verhaal dat bovendien is geschreven voor – en afgestemd op de belevingswereld van – mijn mede-Britten, die de Revolutie vooral kenden uit een spectaculairder, toegankelijker soort romans; romans met een regressieve agenda waarin goed gebruik werd gemaakt van al die handige achterafwijsheid, waarin tranen werden vergoten om fonkelschone aristocraten, niet om de groezelige, verbeterde Jan met de pet die mij zo fascineert. Ik wilde die balans een beetje rechtekken.

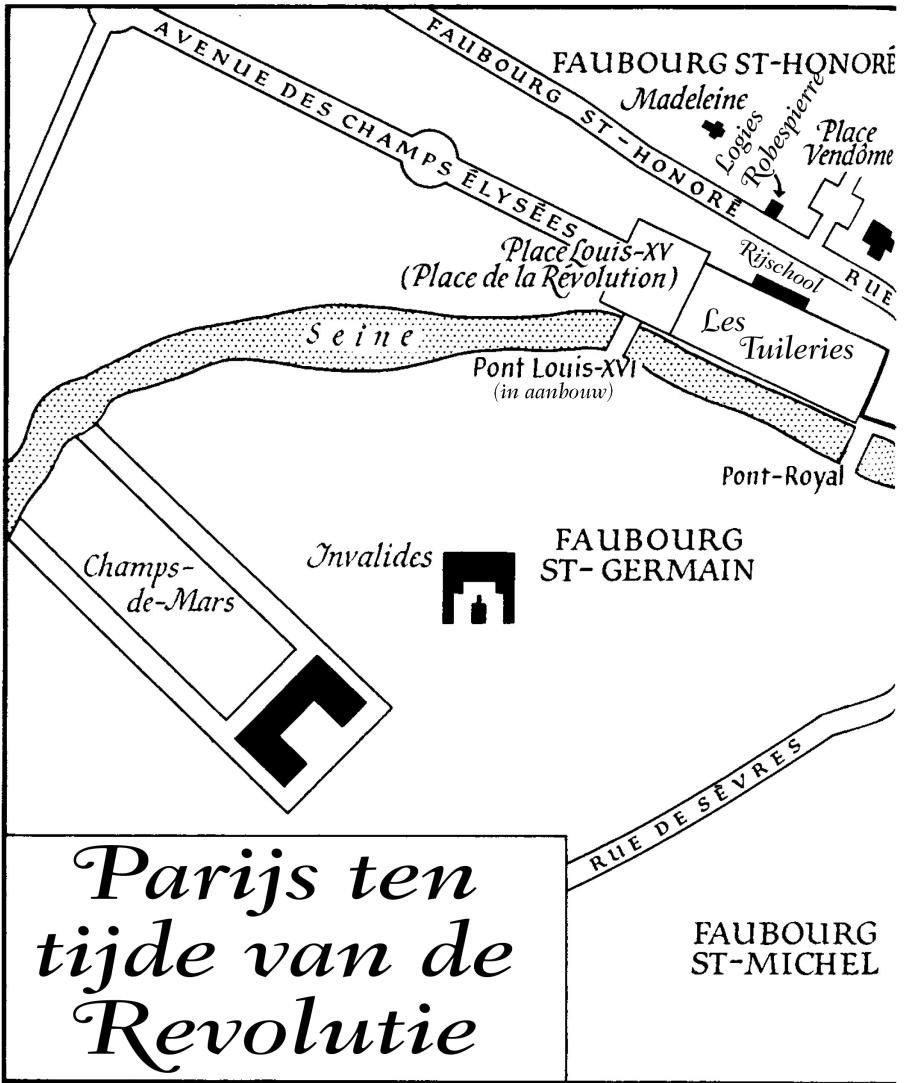
Het is lastig inschatten voor me hoe dit boek in andere landen zal worden gelezen. Als project heeft het er zijn tijd over gedaan om van de grond te komen. De eerste versie had ik voor mijn zevenentwintigste af, zo'n beetje op de leeftijd van de mensen over wie ik schreef. Toen het eindelijk werd gepubliceerd was ik veertig, ouder dan mijn personages zelf zijn geworden. Nu is er nog eens twintig jaar verstreken, en ik zou het niet meer kunnen schrijven. Ik zou niet meer kunnen beschrijven, niet meer in mezelf kunnen voelen, wat die jonge mensen voelden: de opwinding bij het vooruitzicht van een nieuwe wereldorde, van een frissere, eerlijkere wereld. Ik zou de noodzaak voelen om ironischer te zijn, en selectiever; om mijn blikveld te vernauwen. En tegelijkertijd zou ik me zorgen ma-

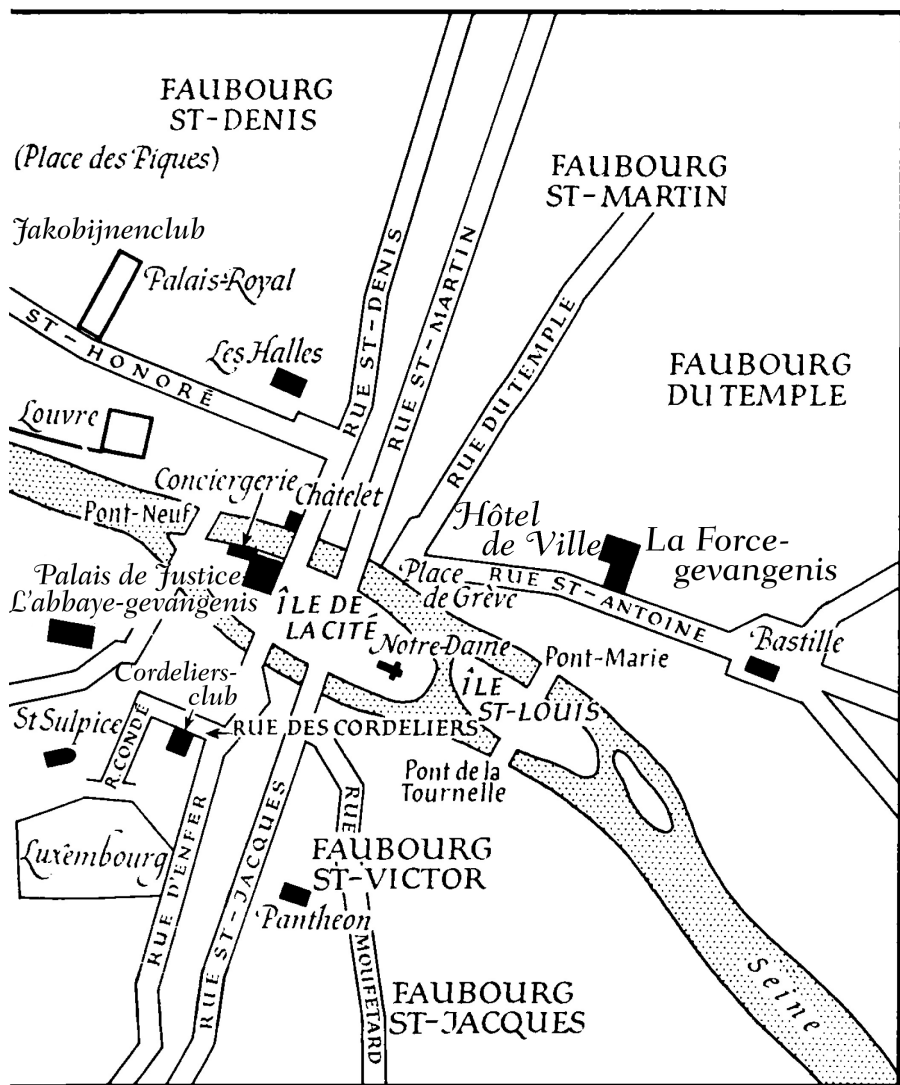
ken om wat er daardoor buiten dat blikveld valt. Zo speelt mijn revolutie zich grotendeels af in Parijs. Er is zoveel te vertellen over de hoofdstad, over de paar straten die mijn revolutionairen bewonen, dat de grensgebieden van Frankrijk amper aan bod komen, laat staan zijn koloniën.

Toen ik aan deze roman begon, had ik drie jaar rechtenstudie achter de rug. Net als sommige van mijn personages had ik het niet tot advocaat geschopt, en het was maar zeer de vraag of ik het wel tot iets, wat dan ook, zou schoppen. Linkse barricaden trokken me, maar als revolutionair kwam ik laat kijken. Twee jaar na het activistische tumult van 1968, toen idealisme had plaatsgemaakt voor matheid en apathie, kwam ik op de universiteit. Ik denk dat ik het verleden wilde nasporen door een experimentele lens, door heden en verleden en het persoonlijke en politieke in elkaar te laten overlopen; dat ik wilde verkennen wat er destijds speelde en misschien nog steeds speelt. De Franse Revolutie houdt nooit op. Die gedachte heeft me gaande gehouden in de tijd dat ik als schrijfster nog nergens stond; het heeft me meer dan tien jaar gekost om überhaupt gepubliceerd te worden, en toen ik dat voor elkaar kreeg, was het niet eens met dit boek maar met een heel ander.

Als ik nu een roman zou beginnen, zou ik het niet zo idioot ambitieus aanpakken. Ik zou misschien wat minder van mijn lezer eisen. Ik zou mijn onderwerp afstemmen op mijn kunnen. Maar toen ik begon met schrijven, wist ik niet wat ik kon. Bij elke uitdaging aan mijn schrijverschap heb ik, net als de revolutionairen, simpelweg alles in de strijd gegooid wat maar zou kunnen werken. Door hun verhaal te schrijven heb ik ondervonden wat revolutionairen ondervinden: de noodzaak om compromissen te sluiten, de druk van doelmatigheid. Ik hoop dat de compromissen het verhaal niet helemaal hebben ondergesneeuwd, en dat de grootsheid die ik beoefende weer te geven, erdoorheen schittert.

Met hartelijke groet,
Hilary

DEEL EEN

Louis XV heet in de volksmond de Welbeminde. Tien jaren verstrijken. Datzelfde volk gelooft dat de Welbeminde baden neemt in mensenbloed ... Zelfs buiten Parijs, zelfs verschanst in Versailles, zijn hem te veel mensen, is het daglicht hem te fel. Hij zoekt zijn heil in lommerrijker oorden ...

In een jaar van schaarste (geen uitzondering in die tijd) was hij als gewoonlijk op jacht in het woud bij Sénart. Hij kwam een pachtboer met een berrie tegen en wilde weten waar hij die wel heen bracht? 'Naar die en die plaats.' 'Voor een man of een vrouw?' 'Een man.' 'Waarom is hij gestorven?' 'Honger.'

– JULES MICHELET

I

Het leven een slagveld

1763-1774

Nu het stof is gaan liggen kunnen we eindelijk de balans opmaken. Nu de laatste rode dakpan op het dak van het Nieuwe Huis is gelegd, nu de huwelijksovereenkomst vier jaar oud is. De stad ruikt naar de zomer; niet bijzonder aangenaam dus, maar hetzelfde als het jaar ervoor, hetzelfde als ze de jaren hierna zal doen. Het Nieuwe Huis ruikt naar hars en boenwas, en er hangt de zwavelige lucht van ophanden zijnde familieruzies.

De studeerkamer van maître Desmoulins bevindt zich aan de andere kant van de binnenplaats, in het Oude Huis, dat aan de straat grenst. Als je vanaf het place des Armes naar de smalle witte gevel opkijkt, zie je hem vaak aan een van de ramen op de eerste verdieping. Hij lijkt naar de straat te kijken, maar volgens opmerkelijke toeschouwers is hij mijlenver weg. Dat klopt, en die mijlenverte is met precisie te benoemen. In gedachten is hij terug in Parijs.

In lichaam is hij, momenteel, op weg naar boven. Met zijn driejarige zoon op zijn hielen. Daar hij verwacht dat het kind hem de komende twintig jaar nog voor de voeten zal lopen, heeft het geen zin zich erover te beklagen. De middaghitte drukt op de straten. De kleintjes, Henriette en Elisabeth, liggen in hun wieg te slapen. Madeleine foetert de wasmeid uit met een gemak en een gif die haar gezegende staat en adellijke opvoeding logenstraffen. Hij trekt de deur achter zich dicht.

Zodra hij aan zijn bureau zit, schurkt zoals zo vaak een zwerfantasie over Parijs rond zijn gedachten. Even geeft hij eraan toe: hij plaatst zichzelf bij de ingang van het Châtelet-gerecht met een moeizaam bevochten vrijspraak en een kluitje lovende collega's. Hij geeft de collega's namen en gezichten. Waar plaatst hij Perrin vanmiddag? En Vinot? Tegenwoordig gaat hij twee keer per jaar naar

Parijs, en Vinot – die zijn Toekomstplan met hem had bediscussieerd toen ze nog studenten waren – was hem op het place Dauphine straal voorbijgelopen, zonder een greintje herkenning.

Dat was vorig jaar; nu leven we in augustus van het jaar onzes Heren 1763. En in Guise, Picardië; hij is drieëndertig jaar oud, echtgenoot, vader, jurist, notabele in stad en ommelanden en een man met een rekening voor een nieuw dak, die hem zwaar op de maag ligt.

Hij haalt zijn kasboeken tevoorschijn. Twee maanden geleden pas is Madeleines familie over de brug gekomen met de laatste termijnbetaling van de bruidsschat. In de wetenschap dat hij er moeilijk op kon afdingen, hadden ze gedaan alsof het om een complimenteuzen vergissing ging; alsof een man in zijn positie, met zijn overvloedige toestroom van werk, die laatste paar honderd nauwelijks zou opmerken.

Een typische de Viefville-streek, en er was niets wat hij ertegen kon doen. Ze nagelden hem aan de familiemast terwijl hij hun sidderend van ellende de spijkers aangaf. Hij was op hun verzoek teruggekomen uit Parijs om alles in orde te brengen voor een leven met Madeleine. Hij had niet geweten dat ze dertig zou zijn tegen de tijd dat haar familie zijn situatie ook maar enigszins aanvaardbaar zou vinden.

De de Viefvilles, dat zijn bestuurders. Van kleine steden en grote rechtspraktijken. Ze hebben neven in de hele Laonnois, in heel Picardië: een stelletje koelbloedige knopendraaiers die zich overal uit kletsen. Eén de Viefville is burgemeester van Guise, een andere lid van dat doorluchtige rechtsorgaan, het parlement van Parijs. De Viefvilles trouwen doorgaans met Godards; Madeleine is een Godard, van vaderszijde. De naam Godard ontbeert het felbegeerde adellijke voorvoegsel; desondanks neigen de Godards ertoe vooruit te komen in het leven en wanneer je in Guise en omstreken een muziekkavondbegravenis of diner van de Orde van Advocaten bijwoont, is er altijd wel eentje present om voor te kruipen.

De dames van die familie zijn voorstander van jaarlijkse productie, en Madeleines late start weerhoudt haar bepaald niet. Vandaar het Nieuwe Huis.

Dit kind, dat nu aan de andere kant van het vertrek op de brede vensterbank klautert, is zijn oudste. Zijn eerste reactie toen hem de